

סדר רב עמרם

גאון ז"ל

בשני חלקים

נסדר זה כאלף שנים, ונמצא בכתב יד בידי
הקדמונים ז"ל, רש"י, ובעלי תוספות, הראש.
הטור, ארחות חיים, וב"י, ודומיהם, דור אחר
דור. וכעת נמצא והאיר בכ"י בחברת ת"ז,
ולא הופיע בדפוס מעולם.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il

סדר

רב עמרם

גאון ז"ל

חלק ראשון

כולל סדר נוסח התפלה לכל השנה, כפי אשר תיקן אותו הגאון ר"ע נ"ע • עם
דינים ומנהגים לכל דבר בעתו, אשר יסדם הגאון ר"ע הנ"ל • וישטורים
הרבנים בני הקדמונים, רש"י, ובעלי תוספות, הרא"ש, והמור, ארחות חיים •
וב"י, ודומיהם, בשם סדר ר' עמרם גאון ז"ל •

ווארשא

שנת תרנ"ה לפ"ק

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il

הסכמת הגאונים

כבוד הרב הגאון הגדול המפורסם שלשלת היוחסין. פאר הדור.
כבוד מוהר"ר דובערוש מייזלש נ"י אביד דק"ק ווארשא יע"א

כבר מונח בטוסקים ראשונים ואחרונים, ולעיתים מונח גם ברש"י ונחמסווח ז"ל דברי סדר רב עשרים גאון ז"ל, כאשר הסדר הזה היה מנצי ביד רבותיו אלה ז"ל, ועשה נהגלגל וכות ע"י זכאי רבב הצביר המוסלג מ"ה אברהם יעבץ נ"י, שקנה הסדר ה"ל כח"י בכסף מלא וקנעו בדפוס יפס ומסוהר למלכות חסן הכ"חוקקיס לדבר הקדמונים כ"ע, אשר כל דבריהם כחלי אש ואהנת דבריהם הקדושים נעמקין לבנות היראים חתולה וכי ימלאו בו מסתריים כל דברי גאון ז"ל מה שלא הונא בדברי המוסקיס, כי כמה לא הביאו רק ספקי ספקי ולא כולו כסדרו, ע"כ אמרתי לעולם ענא ישר חילו וכל מן דין סמוכו לנא. להפין בישראל דברי קדש קדמוניו. ובטחוני שלא ימלא בישראל שום איש שיבא גבול כר"א יעבץ ה"ל. לתזור ולהדפיס הסדר ה"ל מקן עשר שנים מיום דלמטה. כי כבר זכה בקיין כספו שגילם נער ככ"י ועד העתקת הסדר ה"ל. ולהשמות יונעם ותבוא עליו נרבת עוב. נע"ח כ"י כ' טחח כנרמח"א לפ"ק:

ה"ק דובערוש מייזלש אברק"ק ווארשא יע"א

הסכמת הרב הגאון. זקן שקנה חכמה. המפורסם לשם ולתהלה.
אב"ד דעיר הקודש חברון תובב"א:

מה נכבד היום. היום גלותו גולוח עליות. רנה נהלה ושמה. יום זה לישראל אורה ושמה. בהגלות נגלות. זכרי הפלות. כנגד תמידין לעולה למנחה. להד מן קמיית. מעולה שבעליה. גאון יעקב קרוש ישראל רב עכרים חסדי. בשימו דרוהא, ראשונים אחזו זכר. שמעתייהו דמר בפומייהו דקמאי ובהראי מזכירין אותו לבשר. שרות חכמים נוחה. והאי ספרא דמארי עב. זה כמה מאות שנים הוא בכתובה יד שלא יא בדפוס. ואשכחה ביד יחידי סגולה בכתי". זכה מי שזכה. ואין זכינו לאורו בתוך ספרי הרב הגדול כמוהר"ר יאודה ביבאם ז"וק"ל. אשר הקדיש לבית מדרשו יב"ץ. זכרה לו אלה לעונה והשביע בתחומות נפשו. אל הגהלה ואל המטהה. והנה בנתה האיר זרח עד שכתבונ הוא האיר דין הרב וכו' להלל שמו נודע בשערים המזוינים בהלכה. מוהר"ר נתן נחמן קורניל נ"ל. הוא הרב המחבר ס' בית נתן. זדיק זה בא לבית מלוני בשיבה שם בה סמיכה. וראה סו' הזה בכתי" ונדב לבו לב טיהור לקרבה אל המלאכה. למען דפוס לבית ישראל האי ספרא. נהר וקבל עליו ע"פ טרחא לדלג על הערים להוציא כלי למעשהו. ויעתק זור בהגה"ה מדויקת. ודרך למודו תלה בו כיפי זהיר שם זהיר שם מרגליות בליוני והיוות. תבל עליו ברכה. והרי זו תפלה לתשה זכות מרנא הגאון יגן עליו וכל מיקום אשר תדרוך קף רגליו למר ולחול. והא ודאי כי לא נחשדו ישראל לעבור על ארור מסוג גבול דעה ולחזור ולהדפיסו להזיק להרב המוכר עד מלאה עשר ענים שלמות אחרי העלותו על מוצה הדפוס. והעובר על דבריו אלה יהי דן נחש ומחה ה' את שמו כל שום חמיכה. ואל השומעים יונעם ואליהם תבוא ברכה טובה וברכה. ואנו ליה וליה עינינו. שלא העז אח מקנן לון ישראל קדושים. ליתו בר נפלי מלכא משיחא. ונקומה ועלה בית אל בציור ושכחה, בהלל ובסודאה. יראו עינינו וישמה לבנו אורה ושמה: הכו"ח פתי"ק עיר עז לנו קרית ארבע היא חברון ת"י. סו"ב למעמז"ים שנת ישישו וישמחו לפ"ק. כרוב עוז ושלוש:

הצער משה במהור"ר אברהם פיררה ס"ע

הסכמת גאוני רבני ספרד ואשכנז שבירושלים תובב"א

חסדרי ה' נספר. אשר בעינינו ראונו כדרכו הלזה דור האחרון. כמסמורס יחסו ויתרו אחרי כחבי קודש מן הקדמונים לבדרם בעולם. ולהקיים על שם מחבריהם. ודבר אלהינו יקום לעולם. גם היום ראונו. כי משמים זכרו להרבני האבך המסלג הגיד מ' אברהם יעבץ ל"ו. הדך בקרית ווארשא. וה' נתן בלבנו האמון לקנות בכסף מלא סדר של גאון עולם קדוש ה' אשר לו שם בין הגאונים הקדמונים **רב עמרם חסידא** אשר סדרו ה' שגור צפי אריות בעלי החוכמות, וכל הבאים אחריו הביאו סדר חסלתו ומסמיו אחרתיו הקדושים הבערים כלפידים. האירו עיני דורות הבאים אחריו. ובמלואו וסובו כל ליד הרבני הגל. והעמים על נפשו להאזינו לאור ע"פ חבל כדמותו וללמו. להראות לעיני אחינו ב"י יפיו וסובו. מה שסרה גורלו. יעלה ויגליה ויציא אל השפעל מחשבתו הטובה. וזכותו של הגאון יעמוד לו למשטן ומשענה ויכיל ויגליה ויראה טוב בעמלו. ויקאר פני חסדו. והיה עלהו לתרופה. ופריו פרי קודש הלולים לה'. וחם למי מאחב"י להסיג גבולו לגרום לו ח"ו בלא כדף. כי קנין כסאו הוא ומי הוא זה יתפאר בלבו לחמר להדפיסו שנים בלתי רשותו ורשות ב"כ משך עשר שנים מיום אלוהו מבית הדפוס. כי משמים קא זכה בו. ולהשומע חנוא ברכת טוב. דברי המדברים לכבוד התורה ועמליה להקים אח דברי תורה הזאת. הנצט"ח בתוככי העיר הקודש ירושלים תובב"א. בחדש אלול שנת ברך קרשי:

חיים דוד חזן ס"ט דידי' אבואלעפיא ס"ט

הק' מאיר בהגאון המנחם טוהרד' איציק זצ"ל אויערבוך אבדק' קאליש.

מה נכבד היום יום גלות סדרא קדמאה. זה סדר האדם הגדול בענקים. כהיר הוא בשמים, אשר לו חקים. בספר חקק. כבוד החמה. חמה מנחקה. אור האבוקה. המאיר לארש ולדריס. וישת לו הדריס. הדך הוא לכל חסידיו. הן הן עדיו. בעדי עדיים. עדות דרבנן. ראשונים כמלאכים. טובה לאורן. חמדת ישראל חמדה נגזרה. קריאה עליה, נורא **ני עמרם חסידא**. כלילא דורדא. מור אודם ספרה. אשרי הדור שזכינו לכך, כי לקח

מה נדבר אמירה נעימה. להחזיק טובה אשר על ידו חורה. יולא בהיטמא. מילתא בטעמא. הלא זה הוד מעלת חסוד וכו'. מאורות נתן קרוביל ה"ו. יהיב לן מסתבות של בית רבי. כברי וכלביא. זה דרכו דרך הקדש להוילא לאור העלומה. העלומות חכמה. כעת יאמר אשבי מי אבא לכאן ותלמודו בידו. תורתן של ראשונים כל נחם טוב:

מה שהיה בגימטריא עירן. תעלין בגימטריא. לכל יסיגו גבול מעלת המוציא לאור לאדפסי הדרא. זאת הקת התורה. במשך עשר שנים. אשר שיאל לאור מבית הדפוס. וכל המשנה יהי דן נחש. ופומע לי ימטון כשה. ושאלק ועליו חבא ברכת

הלב"ד ב"ד הזמן מק"ק ספרדים ה"ו ספ"ק ירושלים החותמים לכבוד התורה.

הצעיר אברהם אשכנזי ס"ט. יצחק בר חיים ס"ט

זה שמי משה פארדו ס"ט

אמר המדפיס

כבוד הגבירים רמזי המשלה, ר' זוסמאן וצנו ר' אברהם לי לביה יב"ץ .
מסרו לידי אה סדר רב עמדם בכתב ידי עתיק, להוסיף הדרו בדפוס שלי, וכן שמתו עין השבחתו עליו להגיהו מחשבת הטעויות אשר שחרצנו בו ע"י העתקות כתבי ידי הסופרים, ודגת עמלקי בו להגיה אותו שבעתים מחקק עד ולא כנגד דקדוק, ובכל זאת לא שלחתי ידי בלשון הגאון ר"ע, אף במקום שהוא קשה הסבנה, כי ידוע שלשון הגאונים הקדמונים נבדל בחכמה וסדר, מאשר הוא צפי האחרונים, ואך העירונו במקומות כאלה את הקורא באיזה הערה, והמציין יבין לעמוד על הדברים העתיקים האלה ולתרגם כראוי וטוב:

בהב"י מהסדר הזה בחלק ראשון, נעחק מסדר החפלה רק אחס הדברים שהם צשינו מנוסח ספרד גם מנוסח אשכנז, או אחס הדברים שטמח ספרד משונה צכס מנוסח אשכנז, אבל אחס הדברים שיטחוו צכס טמח סדר ר"ע עם שני הנוסחאות יחד, לא נעחק צכס"י, ונרשם צמלת וכו', כי לא דפס הסדור הזה להחפלו בו, רק להשאיר עם ושארית טמח הקדמון של הגר"ע ז"ל:

ומה שנוגע לחלק השני מהסדר הזה, הכולל שירי חפלה, חפלה, תהנה, בקשת רחמים, סליחה, וכפרה, וכדומה, כולם נעימים ומעוררים את לב הקורא ברגש קדש, טרמתי להסיר המעקשים והטעויות אשר נשלו בהעקקה כ"י, ויגעתי ומלאתי בכלם יסוד וסדר לתוכנה, אם על שם מחצתם, או על סדר ח"צ וכדומה, (ואך איזה מהם עוד נשאר סחומים לפני):

והדפסנו הכל צלי נקוד, יטן כי לא הדפסנו צכדי שיקוצלו הפיוטים האלה למנהג איזה קהלה, לאמרם צכבור או ציחיד, ולשנות מנהג הנהג צכל קהלה וקהלה, מלילה, ע"כ אמרנו אם לא להמון העם יודפסו אלה, הלא למצינים אין מהטרך לנקוד, ואמת הדבר כי כל הצקי צבג"ך ומפרשיהם אינו צריך לא לנקוד ולא לפירוט, צכל מה שבא צכסדר הזה בחלק השני, וכן צכספומונים אשר באו בחלק הראשון, לשני ומימי:

השמות אשר נסמנו צכס הפיוטים האלה, לא חדשים המה, אבל נהגים צמחזורי ספרד וחלחם מהמנהגים, פוטון, סטראני"ב, רשות, צחרך, חנה, נטר, והומיים, וכבר דברו צכס המצקרים אחי השם לצאר חק כל אחד מהם צפ"ע. ומלא לפעמים אותיות פ"ו צכסיום המרוז, ולפי הנראה הוא סיוון לשנות ראש המרוז.

ואל הקורא אשים דברתי, לכל יומר צמפוז לאמר, זה זה משגה הוא, וכן צריך להיות, כי הדברים עתיקים וכבוד קדמוני הגאונים ר"ע מופק עליהם ודברי הסדר הזה שגורים צפי הראשונים ז"ל, להסתייע צכס לענין דינא, והיו קדש:

ההערות אשר צגוף הסדור צשולי הדף המה להמעתיק האחרון צכוד הרב ר' נחמן נתן קרוויל סי"ו, ואיזה מהם מלתי המ"ו, ואשר צסוף הסדר, שחם מחוס עליהם:

ווארשא בחדש הרביעי תרכ"ה לפ"ק

יצחק גאלדמאן

הקדמת המעתיק

בעזה"י

ישמחו המעיינים ויגילו המוקרים בקדמוניות . אשר אני נותן לפניהם היום
סדר רב עמרם גאון זלה"ה . מחדש גנוזה משנים קדמוניות .
 אשר נחשבר למעלה מאלף שנים . כמוצאר בסדר הדורות בסדר הגאונים לרש"ג
 (ד' מ"ח) וז"ל , רב עמרם בר ששאל וקמוי הכי הוי פליג ליה רב עמרם ואיקרי
 גאון וכו' , אשר שלח סדר החפלות לספרד , משנת ד"א תר"ו ח"י שנים עד
 תרכ"ד ע"ש . ואם נבוא משבון הרי עתה עברו אלף וט"ו שנים משסידר סדר
 חפלות המכר . והנה נודע בשערים דבריו בחוספ"ו וברא"ש וגם רש"י יזכיר
 דבריו וממדין שמעתיחם ושטרין כל יומא ברבינו בעל העורים ומרן ב"י וס'
 המנהיג ושבולי הלקט וארמות חיים וצאבורה"ס וכו' . ונחפרסמו דבריו בעולם
 ויפוטו מעיטותיו חוזה . אלא שבאו דבריו מפוזרים בספרי הפוסקים והמחברים
 אחד הנה ואחד הנה . פסקי פסקי ולסרוגין קתני . ואפס קנהו יראה המעיין
 וכלו לא יראה . ואין דרשיין דבר ולא חני דבר . ולא עוד אלא שבכמה מקומות
 באו הדברים סחומים וסחומים ובלישאל קטיעא , עד אשר ילאה הקורא בהם ,
 לא יבינם המעיין ואינו יורד לסוף דעתו . ואמור יאמר מי יתן ידעתי ואמלאהו
 לספר הזה בחיפה אחת חבור , אבוא עד תבונתו . עד כי היום נחבלה לנו
 האור כי טוב , אשר העתקתי אותו מכ"י על קלף הנמצא והאיר עד שבחברון
 ת"ו . כמוצאר בהסכמת ה"ג אב"ד ור"מ דעה"ק חברון ת"ו :

והנה בגוף הספר אין לריך להרבות אמרים , כי מלא וגדוש מדברי הגאונים
 אשר כל דבריהם דברי קבלה כידוע . ועיין בס' שם הגדולים ממיד"א
 ח"א מערכת ספרים אות ב' . וז"ל סדר רב עמרם גאון הוא ויהו רב עמרם
 שכותב הטור משמו וכו' . והוא רב עמרם בר ששאל ריש מחיבתא דמתא מחסיא ,
 לכ' בסדר רב עמרם כ"י עכ"ל . ובח"ב משה"ג מע' סופרים אות י"ב כתב וז"ל ,
 סדר רב עמרם מלאתי כתוב שחלמידיו חברוהו ונתייחס לרשב"ע עכ"ל . ויחזר
 נראה לומר שהוא חברו כמוצאר בחילת הסדר . אלא שחלמידיו סדרוהו .
 כי חזר שמו בהלכות קידוש דשנת וז"ל . והכי אמר רב עמרם גאון נטל ידיו
 לא יקדש וכו' , ועוד באיזה מקומות . ומה מוכח שהוא לא סידרו בעלמו .
 נפקא מינה בדיעה זו כי כמה פעמים יביאו הפוסקים דברי רש"ג בסגנון
 אחר לא ראי זה כדאי זה . ופעמים בחילוף המאמרים . כאשר יראה המעיין
 בהלכות אשר ליינתי במקומות שמוצאים דבריו . וראיתי להעתיק מה שכתב
 בס' הישר לר"ח בתשובותיו לרבינו משולם בהגדפס ס' תר"ט . וז"ל וכל מי
 שאינו בקי בסדר רב עמרם ובה"ג וכו' אין לו להרום דברי הקדמונים ומנהגייהם
 כי עליהם יש לסמוך בדברים שאין מוכיטין החלמוד שלנו אלא שמוסיפין . והרבה
 מנהגים

הקדמת המעתיק

מונחים צדינו על ידיהם וכו'. גם שמעתי שטקרו ברכת נר שבת וכו' ובסדר רב
עמרם איתא, וכמה ברכות מלאנו בסדר רב סעדי' ברוך המרבה שמחות כו', גם
בהל' רב יהודאי אשר (אגוז) [ג"ל אשר ג' אגוז. כמוכא בשב"ר מהסיד"א בק"א
לא"ח סי' ר"א. וע"ש שהלשון מחוקק יותר ממה שהוא בדפוס] וכיוצא בהן
הרבה. אעפ"י שאין כחוצות וכו', עכ"ל ר"ת. וסיים הרב חיד"א שם במחז"ר.
מדברי רבינו למונו שדעתו ז"ל לברך כל הברכות שמינו בדברי הגאונים עכ"ל

ההנה עשיתי זר סניב לבאר מראה המקומות וחילופי גרסאות. וגם לפעמים
מראה מקום אשר הביאו הפוסקים הראשונים והאחרונים דברי
רע"ג זל"ה:

ההנה ליון היא דורש אין לה מכלל דבני דרישה ומקורה. והתחלתי בזה עד
מקום שדיי יד כהם מגפת. כי הדבר ידוע שלבקורת חזו ולרשים כל
השינויים הנאים בספרי הפוסקים. לריך לה דעת ללולה והרבה ספרים ומחזורים
עתיקים. בגון מחזור רומאני הגדפם צלוניא. כי אם אין זכרוננו בכחזב ראינו שם
מה נוסחאות המובאים בסדר רע"ג הל'. גם היה לריך לעיין במחזור
ויטרי כ"י. ועוד בסידורים קדמונים ועתיקים. ברם אלה הספרים אינן במלא
פעם"ק בצערך ירחשים ח"ו. וגם אני משני ורוב עבודה טרדין עלי האדמה
לכלכל ב"ב הי"ו, וטפלי דחלו בי לא יתנוני השב רוחי. ואין דעתי ללולה. לכן
אחלה פני הקורא לדין אחתי לקף זכות אם לא ימלא חלאתי שלימה. אני
התחלתי ומוי שדעתי רחבה וללולה ומנוי במקום דשכיח הני ספרי עתיקי ירחיב
הדברים. ומנוי ומניה יתקלם עילאה:

ההנה מסרתי הסידור המכר ציד איש אפרתי עסקן צמטת ועשה
גמילות חסדים הרבה פה עכ"ק לח"ת ועניינם מהוגנים. כס"ח מו"ה
יהודה ליב יעב"ץ הי"ו. והוא שולח הסדור ליד נכדו האצרך הגביר
היקר חכם עדיף וכו' כמוהר"ר אברהם יעב"ץ הי"ו. לקצבו בדפוס. ולהיות
זוכה ומזכה את הרבים. אפיריון נמטייה ליה. כי לב נבון כמוהו יבקש דעת
לזכות את בני ישראל. וגדול המעשה המביא לידי תלמוד. מי יראנו טוב רבים
אומרים. להאיר לארץ ולדרים. אור הגנוח במטמונים מסתרים. וכל המסייע לדבר
מזה רבה חזו. יבנו ימיו בטוב ושטחיו בנעימים. ואל שדי יאמר די לנרותיו.
ויזכנו לישב על הסר הטוב הזה והלבנון בלי דאגה ועצבון. יבא בר נפלי. ובא
גואל לניון. הכ"ד המקום רמתי אל, כו"ח פעם"ק ירושלים ח"ו. ט"ו מצ"ס
אב, הכתר"א לפ"ק

נחמן נתן קורנל. צעה"מ ס' בית נתן וובר נתן.